

ὁποῖον φέρει τὴν ψυχὴν μέχρι τοῦ σημείου νὰ ὑπερβῇ τὴν μερικότητά της· εἶνε ἡ ἀνθρωπίνη φύσις κατὰ τὴν ἀτέλειάν της, κινουμένη πρὸς αὐτὸ—συμπλήρωσιν. Ἀναγιγνώσκομεν ὅτι τὸ Ἀγαθὸν εἶνε ἡ ὠραιότερα περιοχὴ τοῦ ὄντος· εἶνε ὠραῖον καὶ πᾶς τις τὸ θαυμάζει. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν τὸ Ἀγαθὸν δὲν εἶνε νόμος ὑπαγορεύων τὸ καθῆκον, ἀλλ' εἶνε ἰδανικὸν τὸ ὁποῖον ἀγαπῶμεν περιπαθῶς.

Τὸ ὄν εἶνε μόνον μία ἀπὸ τὰς ἀπορροίας τοῦ Ἀγαθοῦ. Τὸ Ἀγαθὸν εἶνε ἡ πηγὴ τῆς ἀξίας, τοῦ ὄντος, τοῦ μὴ ὄντος, τῆς ἀληθείας, τοῦ κάλλους, τῆς κινήσεως. Οὕτω τὸ Ἀγαθὸν καθιστᾷ ἑαυτὸ δῆλον κατὰ πολλὰς θεμελιώδεις διαστάσεις ἐκάστη ἐκ τῶν ὁποίων γεννᾷ τὸν ἴδιον ἑαυτῆς κόσμον καὶ τὴν ἰδίαν ἑαυτῆς ἱεραρχικὴν τάξιν. Αἱ διαστάσεις αὐταὶ εἶνε ἐνδιάμεσσαι, ὅπως εἶνε τὸ φῶς τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὸν δεσμὸν μεταξὺ τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ κόσμου. Ἐκάστη ἐξ αὐτῶν εἶνε χωριστὴ ἀπὸ τὴν ἄλλην καὶ ὅλοι εἶνε διάφοροι ἀπὸ τὸ Ἀγαθόν. Οἱ διάφοροι κόσμοι τοὺς ὁποίους γεννᾷ τὸ Ἀγαθὸν εἰς τὰς διαστάσεις αὐτὰς εἶνε ὅλοι ἰσόμορφοι. Ὅποίαν δὲ σχέσιν ἔχει τὸ Ἀγαθὸν πρὸς τὰς ἀπορροίας του αὐτὰς, τὴν αὐτὴν σχέσιν ἔχουν καὶ αὐταὶ πρὸς τὰς ὑποδεεστέρας αὐτῶν ἐκδηλώσεις οἷον πράγματα, μορφάς, κινήσεις, ἀληθείας, ἀρετάς. Εἰς τὴν κορυφὴν ἵσταται τὸ Ἀγαθόν· κατόπιν ἔρχονται οἱ μεταφυσικοὶ παράγοντες· μετὰ τούτους τὰ αἰώνια δημιουργήματα ὁποῖα εἶνε αἱ ἰδέαι καὶ αἱ ἀθάνατοι ψυχαί· καὶ τέλος τὰ ἐφήμερα πλάσματα—δηλ. αἱ θνηταὶ ψυχαὶ καὶ τὰ φυσικὰ σώματα.

Ἡ θεὰ τοῦ Ἀγαθοῦ.

Ὅλοι μας ἐπιθυμοῦμεν τὸ Ἀγαθόν, πολλάκις ὅμως δὲν κατορθώνομεν νὰ τὸ ἐπιτύχωμεν ἐξ ἀγνοίας. Πράττομεν τὸ κακὸν διότι κατὰ λάθος τὸ θεωροῦμεν ὡς τὸ Ἀγαθόν. Ἡ ἔμφυτος ἀγάπη πρὸς τὸ Ἀγαθὸν δὲν συνοδεύεται ἀπὸ ἴσην σαφῆ γνῶσιν τοῦ Ἀγαθοῦ. Μία ἐπιπολαία ἀνάγνωσις τοῦ Πλάτωνος δυνατὸν νὰ κάμῃ τινὰ νὰ πιστεύσῃ ὅτι κατ' αὐτὸν ἐνῶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ Ἀγαθὸν εἶνε ἔμφυτος, ἡ γνῶσις αὐτοῦ δὲν εἶνε. Κανεὶς δὲν πράττει τὸ κακὸν ἐκουσίως· δηλαδὴ ἡ ἐπιθυμία τοῦ Ἀγαθοῦ εἶνε πάντοτε παροῦσα ἐνῶ ἡ γνῶσις αὐτοῦ δυνατὸν νὰ ἔλλείπῃ.

Ἐὰν καὶ ὀλίγας μόνον στιγμὰς σκεφθῆ κανεῖς ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω θὰ ἐννοήσῃ ἀμέσως ὅτι δὲν συμφωνοῦν ταῦτα καθόλου πρὸς τὴν σκέψιν τοῦ Πλάτωνος. Ὁ Πλάτων ἐπιμένει ὅτι ἡ γνῶσις εἶνε ἔμφυτος ἡ γνῶσις αὕτη εἶνε γνῶσις τῶν ἰδεῶν καὶ τελειωτικῶς τοῦ Ἄγαθοῦ. Ἐὰν ὅμως ἔχωμεν ἔμφυτον γνῶσιν τοῦ Ἄγαθοῦ πῶς συμβαίνει νὰ διαπράττωμεν σφάλματα ὡς πρὸς αὐτό; Διότι εἴμεθα κλεισμένοι ἐντὸς τοῦ σώματος καὶ μᾶς παρασύρουν αἱ ἡδοναί. Ἡ περιγραφή τὴν ὁποῖαν δίδει ὁ Πλάτων περὶ τοῦ κακοῦ εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀποτελεῖ φαῦλον κύκλον· ἐπιζητῶ τὰς ἡδονὰς διότι πάσχω ἀπὸ ἀγνοίαν περὶ τῆς ἀληθοῦς φύσεως τοῦ Ἄγαθοῦ, ἔχω δὲ τὴν ἀγνοίαν ταύτην ἐπειδὴ αἱ ὀρέξεις καὶ αἱ ἡδοναὶ μὲ ἔκαμαν νὰ λησμονήσω ὅ,τι γνωρίζω. Πράγματι ὅμως, διὰ τὸν Πλάτωνα τὸ κακὸν ὀφείλεται εἰς τὴν παρεμβολὴν τοῦ Δεχομένου. Ὁ ἄνθρωπος ἔμφυτως ἀγαπᾷ καὶ γνωρίζει τὸ Ἄγαθόν· ἐνεκεν ὅμως τῆς μεθέξεώς του εἰς τὸ Δεχόμενον, χάνει τὴν συνείδησιν τόσον τῆς γνώσεως ὅσον καὶ τῆς ἀγάπης· ἡ λογικὴ αὐτοῦ οὐσία καταπνίγεται ὑπὸ τῆς σωματικῆς του φύσεως μὲ τὰς ὀρέξεις καὶ τὰς αἰσθήσεις της.

Ἄς περιορισθῶμεν εἰς τὸ εἰδικὸν σημεῖον ὅτι ἡ γνῶσις τοῦ Ἄγαθοῦ εἶνε σύμφυτος. Οἱ φυλακισμένοι ἐντὸς τοῦ σπηλαίου ζοῦν εἰς τὸ σκότος. Ἀσφαλῶς ὅμως θὰ ἔχουν κάποιαν ἰδέαν τοῦ Ἄγαθοῦ, ὅσον-δήποτε ἀμυδράν. Ἄλλως δὲν θὰ ἦσαν κἄν εἰς θέσιν νὰ ἴδουν τὰς σκιάς. Ἐνόσω εὐρίσκονται ἐντὸς τοῦ σπηλαίου, μορφώνουν κρίσεις ἐκ τῆς αἰτίας εἰς τὸ ἀποτέλεσμα διὰ σειρᾶς ἐμπειρικῶν ἐπαγωγῶν (Πολιτ. 516 D). Κάνουν προβλέψεις περὶ τοῦ μέλλοντος· ἔχουν λοιπὸν μίαν ἰδέαν τοῦ Ἄγαθοῦ, ὅχι ὅπως εἶνε τοῦτο καθ' ἑαυτό, ἀλλ' ὅπως σκιαγραφεῖται ἐν τῇ διαδοχῇ ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην εἰδικὴν περίπτωσιν. Κατόπιν ἔχομεν τοὺς ὀλίγους ἐκείνους οἱ ὁποῖοι κατορθώνουν νὰ θραύσουν τὰ δεσμά των καὶ νὰ ἐξέλθουν ἔξω. Ἡ ψυχὴ λοιπὸν ἡ ὁποία ἀφήνει τὸ σπήλαιον καὶ ἀνέρχεται τὸν ἀπότομον λόφον ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ ὁποίου θὰ εἶνε δυνατὸν νὰ ἴδῃ τὸν ἥλιον τοῦ Ἄγαθοῦ, γνωρίζει πὺ βαδίζει. Εἶνε ἀλήθεια, ὅπως μᾶς λέγει ὁ Πλάτων, ὅτι τὴν συνοδεύει ἕνας φιλικὸς δαίμων. Ὁ τελευταῖος οὗτος χρησιμεύει ὀλιγώτερον ὡς ὁδηγὸς παρὰ ὡς κάποιος ὁ ὁποῖος ὑπερνικᾷ τὴν ἀδράνειαν τῆς ψυχῆς ἐξασκῶν πίεσιν ἐπ' αὐτῆς.

Εἶνε ἀνάγκη, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ζητοῦμεν, νὰ τὸ ἔχωμεν ἤδη κάπως. Τὸ ζήτημα δὲν εἶνε εἴαν γνωρίζομεν τὸ Ἄγαθόν ἢ εἴαν τὸ ἀγνοοῦμεν ἢ γνῶσις μας τοῦ Ἄγαθοῦ εἶνε σύμφυτος. Τὸ ζήτημα εἶνε εἴαν ἢ γνῶσις μας εἶνε ἐνσυνείδητος καὶ σαφῆς ἢ εἴαν εἶνε λανθάνουσα καὶ ἐφησυχάζουσα. Ἡ διαφορὰ εἶνε ἢ μεταξὺ δυναμικῆς καὶ ἐνεργοῦ γνώσεως.

Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ προκειμένου περὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸ Ἄγαθόν. Ὅπως καμμιὰ φορὰ ὁ Πλάτων ἐξηγεῖ τὸ κακὸν ἀποδίδων αὐτὸ εἰς τὴν ἀγνοίαν, οὕτω ἄλλοτε πάλιν θεωρεῖ αὐτὸ ὡς ἀνεπάρκειαν ἀνθρωπίνην ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀγάπην τοῦ Ἄγαθοῦ. Ὁ ἄνθρωπος ἀκολουθεῖ κακὸν δρόμον καίτοι ἀντιλαμβάνεται ποία εἶνε ἡ ἀλήθεια, διότι τὸν ἐξασθενίζουν οἱ φόβοι, ἢ τὸν τρομοκρατοῦν ἢ τὸν ἐλκύουν αἱ θλίψεις, αἱ ἡδοναί. Ἄγαθος εἶνε ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος ἔχει τὴν δύναμιν νὰ ἐμμείνῃ εἰς τὴν ἀληθῆ δόξαν παρ' ὅλας τὰς θλίψεις καὶ τὰς ἡδονάς. Κατὰ ταῦτα ὅλα τὰ κακὰ προέρχονται ἐκ τῆς ἐπιλησμοσύνης. Ἡ λογικὴ φύσις τοῦ ἀνθρώπου ὑπερνικᾶται κατὰ τὴν γέννησίν του ὡς ἐκ τῆς ἐγκλείσεώς της ἐντὸς τοῦ σώματος μὲ ὅλας του τὰς ὀρέξεις καὶ τὴν συσκοτιστικὴν ῥοὴν τῶν ἐκ τῶν αἰσθήσεων ἐντυπώσεων. Αὐτὸ εἶνε τὸ πρωταρχικὸν τραῦμα - τῆς - γεννήσεως τὸ ὁποῖον κατατρώχει τὴν ψυχὴν δι' ὅλης της τῆς ζωῆς. Ἡ ἔμφυτος γνῶσις καὶ ἀγάπη εἶνε ἀνάγκη νὰ ἀνακτηθοῦν διὰ ἀτομικῶν προσπαθειῶν ἢ διὰ θείας ἐπεμβάσεως. Ἐξ οὗ καὶ ἡ ἀνάγκη τοῦ διδασκάλου τοῦ ὁδηγοῦ καὶ τοῦ φιλικοῦ δαίμονος, ὡς καὶ ἡ χρησιμότης τῆς ἀπορίας καὶ τῆς συγκρούσεως. Ἡ διδασκαλία καθίσταται ἀποτελεσματικὴ διὰ τῆς εἰρωνίας ἢ ὁποία καταλήγει εἰς τὴν καταστροφὴν τῆς ἀνθρωπίνης κενοδοξίας. Εἰς τὴν ψυχὴν δίδεται οὕτω, εἴτε διὰ μέσου τῆς διδασκαλίας ἢ διὰ τῆς λύπης, ὁ ἰσχυρὸς ἐκεῖνος κλονισμὸς ὁ ὁποῖος θὰ τὴν ἐξυπνήσει ἀπὸ τὸν λήθαργον καὶ θὰ τὴν φέρει εἰς τὴν πλήρη συνείδησιν τοῦ Ἄγαθοῦ.

Πολλοὶ ὅμως ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐξύπνησαν δὲν ἀνέρχονται παρὰ μέγροι τοῦ ἐπιπέδου τῆς δόξης. Αὐτὸ εἶνε ἀληθὲς διὰ τὸν συνήθη ἄνθρωπον, καὶ διὰ τὸν μὴ συνήθη ἀκόμη εἰς τὰς συνήθεις ὁμῶς αὐτοῦ στιγμάς. Τὸ Ἄγαθόν δὲν τὸ γνωρίζομεν μετὰ βεβαιότητος τὸ μαντεύομεν μόνον. Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀκόμη ἢ εἰκασία μας εἶνε ὀρθή,

πάλιν δὲν εἶνε παρὰ μία εἰκασία, δὲν θεμελιούται ἐπὶ πρώτης τινὸς ἀρχῆς. Ἐπὶ πλεόν, ἡ δόξα εἶνε κατανόησις τοῦ Ἄγαθοῦ διὰ μέσου τοῦ συμβολισμοῦ τῶν μύθων. Ἡ δόξα εἶνε διαίσθησις τις τοῦ Ἄγαθοῦ ὡς τοιαύτη δὲ δὲν εἶνε ἀποτέλεσμα συζητήσεως οὐδὲ κατανοεῖ τὸ ἀντικείμενόν της διὰ ἐννοιῶν. Ἡ σπουδαιότης τῆς ἀγνοίας εἰς τὴν γένεσιν τῶν κακῶν συνηθειῶν καὶ πράξεων εἶνε δυνατὸν νὰ γίνῃ τώρα πληρέστερον καταληπτή. Ἡ ἰδέα μας περὶ τοῦ Ἄγαθοῦ στερεῖται βεβαιότητος καὶ ἀκριβείας. Ὅταν τὰ μέτρα εἶνε ἀόριστα τότε αἱ καταμετρήσεις μας ἐπὶ τῇ βάσει τῶν μέτρων τούτων εἶνε πολὺ πιθανὸν νὰ εὐρεθοῦν λανθασμένοι.

Ἡ ἐμπειρική μας γνῶσις περὶ τῶν ἀξιῶν ἐμπίπτει εἰς τὴν κλάσιν τῆς διαίσθησεως ἢ «μαντείας»—ὅπως ὅταν ἀναγνωρίζω ἀμέσως τὴν ὠραιότητα ἑνὸς ἀγγείου, ἢ μιᾶς μελωδίας, τὴν ὀρθότητα μιᾶς πράξεως, τὴν τελειότητα ἑνὸς χοροῦ ἢ μιᾶς ἠθικῆς ἀρχῆς. Γνωρίζω ὅτι ὅλα αὐτὰ εἶνε καλὰ ἀλλὰ δὲν γνωρίζω διατὶ εἶνε καλὰ.

Ἐκ τῆς διαίσθησεώς μας περὶ τοῦ Ἄγαθοῦ εἶνε δυνατὸν νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν ἀληθινὴν γνῶσιν τοῦ Ἄγαθοῦ. Εἶνε πολὺ σπουδαῖον νὰ σημειώσωμεν ὅτι τοιαύτη γνῶσις εἶνε δυνατὴ εἰς τὸν ἄνθρωπον. Οἱ φύλακες δυνατὸν νὰ τὴν ἔχουν καίτοι ἡ μεγάλη μάζα τῶν ἀνθρώπων δυνατὸν νὰ μὴ τὴν ἀποκτήσουν. Ὁ ἀπελευθερωθεὶς δεσμώτης βλέπει τέλος πάντων αὐτὸν τοῦτον τὸν ἥλιον, κατὰ τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ φύσιν καὶ εἰς τὴν «ἰδίαν του χώραν». (Πολιτ. 516 Α, ὁμοίως 511 Β, 517 C). Τοιαύτη τις γνῶσις εἶνε ἄσχετος πρὸς οἶονδήποτε ἐκ τῶν αἰσθήσεων συμβολισμόν. Καὶ περισσότερον ἀκόμη, καθιστᾷ περιττὰς τὰς ἀφηρημένας ἐννοίας· εἶνε ὑπεράνω τῶν αἰσθήσεων καὶ τοῦ λογισμοῦ. Τὸ Κάλλος εἶνε ἐπέκεινα «λόγου» καὶ ἐπεκείνα «ἐπιστήμης» (Συμπ. 211Α). Τὸ Ἄγαθὸν εἶνε «ἄλλον», διάφορον ἀπὸ τῆς ἀλήθειαν καὶ τὴν γνῶσιν (Πολιτ. 508 Ε, 509 Α). Εἰς τὴν κορυφὴν τὴν κλίμακος τῆς γνώσεως ἀποκτῶμεν μίαν ἰδέαν τοῦ Ἄγαθοῦ ἢ ὁποία δὲν εἶνε ἰδέα, καὶ φθάνομεν εἰς αὐτὴν διὰ μιᾶς, αἰφνιδίως, ἐξαίφνης, τουτέστιν χωρὶς συλλογισμοὺς (Συμπ. 510 Ε). Ἡ γνῶσις τοῦ Ἄγαθοῦ εἶνε ὑπερ-λογικὴ ὡς ἐκ τοῦ ὅτι εἶνε μὴ-ἐννοιολογικὴ καὶ μὴ-συμπερασματικὴ. Ὅλαι αἱ λοιπαὶ γνώσεις ἐπιτυγχάνονται διὰ τινος μέσου οὕτω τὸ νὰ ἐννοήσωμεν ἓνα ἀντικείμενον τῶν αἰσθήσεων σημαίνει

νά τὸ ἐρμηνεύσωμεν μέσον γένους τινός, ὡς π.χ. «ἄνθρωπος» ἢ «λευκόν»· τὸ γὰρ κατανοήσωμεν ἓνα γένος σημαίνει νὰ ἐννοήσωμεν τὴν φύσιν του, ὃ ἐστὶ πάλιν νὰ τὸ ἐρμηνεύσωμεν διὰ μέσου ἀνωτέρων γενῶν διὰ μέσου κατηγοριῶν, καὶ τελειωτικῶς διὰ μέσου τοῦ Ἁγαθοῦ. Νὰ ἐννοήσωμεν σημαίνει νὰ ἀναφέρωμεν εἰς σύστημα συντεταγμένων. Τὸ δεδομένον, εἴτε εἶνε τοῦτο ὄρατὸν εἴτε εἶνε νοητὸν ἀντικείμενον, γίνεται καθωρισμένον ὅταν τοποθετηθῇ ἐντὸς τοῦ συστήματος. Τὸ Ἁγαθὸν ὅμως δὲν εἶνε δυνατόν νὰ τὸ ἀναφέρωμεν εἰς σύστημά τι συντεταγμένων καὶ συνεπῶς δὲν εἶνε δυνατόν οὔτε νὰ τὸ ὀρίσωμεν οὔτε νὰ τὸ ἐρμηνεύσωμεν. Τὸ Ἁγαθὸν εἶνε ὁ ἥλιος ὅστις καθιστᾷ ὄρατὰ ὅλα τὰ πράγματα· εἶνε ἡ ἀρχὴ ἢ ὁποῖα καθιστᾷ τι νοητόν· παρέχει τὰ κριτήρια καὶ τοὺς γνώμονας διὰ τῶν ὁποίων βασανίζονται ὅλα τὰ λογικὰ ἀξιώματα. Αὐτὰ ὅμως τὰ κριτήρια δὲν εἶνε δυνατόν νὰ βασανισθοῦν ὁμοίως· ταῦτα ἀπλῶς θὰ ἐκδηλώσουν ἑαυτά. Ἡ κατανόησις τοῦ Ἁγαθοῦ εἶνε ἐπέκεινα τῆς γνώσεως· οἱ γνώμονες τῆς ἀληθείας δὲν εἶνε ἀλήθειαι. Οὕτω ὁ Πλάτων μᾶς λέγει ὅτι τὸ Ἁγαθὸν εἶνε μία ἀλήθεια· ὁμοιάζει μὲ τὸ Ἁγαθόν, ἀλλὰ δὲν εἶνε ἀγαθόν. Καὶ ὅμως ἡ ἰδέα τοῦ Ἁγαθοῦ εἶνε ἡ πηγὴ πάσης γνώσεως· γεννᾷ ὅλας τὰς γνώμας καὶ καθιστᾷ ἐγκύρους ὅλας τὰς ἀληθεῖς δόξας. Τὸ Ἁγαθὸν ὡς ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι εἶνε ἡ πηγὴ τῆς γνώσεως πρέπει νὰ εἶνε ἐπέκεινα αὐτῆς, πρέπει ὅμως νὰ εἶνε δυνάμει καὶ γνώσις, ἀφοῦ εἶνε ἡ γενεσιουργὸς τῆς αἰτίας. Ἐνταῦθα ἔχομεν ἓνα ἀκόμη παράδειγμα τῆς παραδόξου φύσεως τῆς πλατωνικῆς θεωρίας. Τὸ Ἁγαθὸν ὑπερβαίνει τὴν γνώσιν καὶ ἐνυπάρχει εἰς αὐτήν. Οὕτω βλέπομεν ὅτι ὁ Πλάτων ἄλλοτε μὲν λέγει ὅτι τὸ Ἁγαθὸν δὲν εἶνε οὐσία καὶ ἄλλοτε πάλιν ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Ἁγαθοῦ ὡς ἰδέας καὶ ὡς νοητοῦ. (Πολιτ. 517 C).

Ἡ ἀποψίς μας εἶνε ὅτι ἡ θεὰ τοῦ Ἁγαθοῦ φέρεται εἰς ἀντίθεσιν ὄχι μόνον πρὸς τὴν δόξαν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν ὀρθὸν λόγον καὶ πρὸς αὐτὴν ἀκόμη τὴν γνώσιν. Μολαταῦτα, ὑπάρχει μία ἀμοιβαία ἐπίδρασις μεταξὺ τοῦ λόγου καὶ τῆς θεάς. Δὲν μᾶς εἶνε δυνατόν νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν θεάν τοῦ Ἁγαθοῦ ἐὰν δὲν ἀκολουθήσωμεν τοὺς κανόνας τῆς λογικῆς. Ἐκ τῆς παρατηρήσεως τοῦ κάλλους εἰς τὰ ὠραῖα πράγματα, φθάνομεν εἰς τὸ κάλλος τῶν μορφῶν· ἐκεῖθεν δὲ καθιστάμεθα ἱκανοὶ νὰ θαυμάσωμεν αὐτὸ τὸ Κάλλος, οἶονεὶ ἐπαγωγικῶς ἀπὸ τοῦ ὕλικου

καὶ τυπικοῦ κάλλους. Ἔχομεν πρόοδον ἀπὸ τοῦ λόγου εἰς τὴν θεάν. Ὁ Πλάτων λέγει ὅτι τὴν ιδέαν τοῦ Ἀγαθοῦ ἐπιτυγχάνομεν μόνον εἰς τὸ ἀπώτατον ἄκρον τοῦ νοητοῦ καὶ διὰ μέσου διαδοχικῶν ἀφαιρέσεων (Πολιτ. 532 Β, 534 Β). Ὁ κόσμος ὅμως τοῦ νοητοῦ ὑποδεικνύει μᾶλλον παρὰ περιέχει τὸ Ἀγαθόν. Ἡ θεά τοῦ Ἀγαθοῦ ἐπιτυγχάνεται δι' ἑνὸς πηδήματος.

Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὅμως ἔχομεν τὴν κάθοδον ἀπὸ τῆς ἐκστατικῆς θεάς τοῦ Ἀγαθοῦ εἰς τὴν διὰ τῆς νοήσεως γνῶσιν τῶν ιδεῶν. Ἡ γνῶσις διὰ τῆς νοήσεως καὶ προηγεῖται καὶ ἔπεται τῆς θεάς (διαίσθησεως). Τὴν στιγμιαίαν θεάν τοῦ Ἀγαθοῦ «διαφυλάττομεν» καὶ «ἐνθυμούμεθα» εἰς τὰς ἀφηρημένας ἐννοίας τὰς ὁποίας σχηματίζομεν· κατόπιν δὲ τὴν μεταδίδομεν εἰς τοὺς ἄλλους διὰ τοῦ ὀρισμοῦ καὶ τοῦ προφορικοῦ λόγου. Καὶ πράγματι, τὸ εἶναι ἢ ἄποψις ἀνθρώπου τινὸς εἶναι ἀληθῆς καὶ γνησία ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ γεγονότος εἶναι εἶναι εἰς θεσιν νὰ ὑποστῇ τὴν βάσανον τῆς συζητήσεως. Εἰς τὸν Φίληβον ὁ Πλάτων ἀσχολεῖται μὲ τὸ νὰ ἐκθέσῃ τὸ Ἀγαθὸν διὰ μέσου τοῦ «λόγου». Ὁ λόγος ἀποκαλύπτει μόνον τὰ ἀποιελέσματα τοῦ Ἀγαθοῦ· π. χάριν τὸ μέτρον καὶ τὴν αὐτάρκειαν. Διὰ τῶν τοιούτων ἐννοιῶν, ἡ διαίσθησις τοῦ Ἀγαθοῦ εἶναι δυνατόν νὰ χρησιμοποιηθῇ ἐπωφελῶς ὅπως προσδῶσῃ κῦρος ἢ ὅπως ἐπικρίνη τὰς συνήθεις μας ἐμπειρικὰς κρίσεις περὶ ἀξίας. Εἰς τὴν μουσικὴν ἔχομεν ἀντίληψιν τοῦ κάλλους διὰ τῆς αἰσθήσεως· τὴν φυσικὴν καὶ αὐτόματον αὐτὴν σύλληψιν τοῦ κάλλους εἶναι δυνατόν νὰ φωτίσωμεν διὰ μίας θεάς τοῦ τελείου ὡς τοιούτου, ἡ ὁποία στηρίζεται ἐπὶ τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ κατὰ τελευταῖον λόγον ὑπερβαίνει τὴν λογικὴν.

Ἡ θεά τοῦ Ἀγαθοῦ ἐπιτυγχάνεται μόνον ἐν καταστάσει ἐνθουσιασμοῦ ἢ ἐκστάσεως· ἢ ὅπως θὰ ἐλέγομεν σήμερον ἢ ιδέα τοῦ Ἀγαθοῦ ἔχει συναισθηματικὴν ἀπόχρωσιν· καὶ ἀκριβέστερον ἀκόμη ἢ γνῶσις τοῦ Ἀγαθοῦ εἶναι ἐκτίμησις τοῦ Ἀγαθοῦ.

Εἶπομεν ὅτι ἡ γνῶσις τοῦ Ἀγαθοῦ εἶναι δυνατὴ. Εἶνε ὅμως δυνατόν νὰ τὴν ἀποκτήσῃ ὁ ἄνθρωπος ὅπως εἶναι οὗτος σήμερον; Ὁ ἄνθρωπος βαρύνεται ἀπὸ τὸ σῶμα του, παρασύρεται ἀπὸ τὰ πάθη του καὶ ὑρίσεται σύγχυσιν ἀπὸ μέρους τῶν αἰσθησέων του. Τὸ ιδεῶδες τὸ γνωρίζει μόνον ὅπως τοῦτο σκιαγραφεῖται ὑπὸ τῶν πραγμάτων. Τοῦ

εἶνε ὅμως δυνατόν νὰ γνωρίσῃ τὸ Ἄγαθὸν εἰς τὴν ἀμιγῆ αὐτοῦ κατάστασιν; Ἐφ' ὅσον παραμένει ἐντὸς τοῦ σώματος δὲν τοῦ εἶνε τοῦτο δυνατόν· ἐμμέσους μόνον ἔχει νύξεις αὐτοῦ ἀπὸ μίαν ἄλλην, προγενεστέραν ζωὴν. Εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν εἶνε καταδικασμένος νὰ διαμείνῃ ἐντὸς τοῦ σπηλαίου· ἡ εὐτυχία του περιορίζεται εἰς ἀναμνήσεις καὶ εἰς ἐλπίδας. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ μερικαὶ προνομιούχοι ψυχαὶ αἱ ὁποῖαι εἶνε ἱκαναὶ νὰ ἴδουν τὸ Ἄγαθόν, καίτοι ἡ θεὰ αὕτη ἔρχεται σπανίως, καὶ ὅταν ἔρχεται εἶνε φευγαλαία. Τὴν θεὰν ταύτην τὴν ἐπιτυγχάνουν εἰς μίαν κατάστασιν «μανίας», ὡς τὴν ἀποκαλεῖ ὁ Πλάτων, ὁπότε θραύουν τοὺς δεσμούς των πρὸς τὸν συνήθη κόσμον καὶ τὰ κατὰ συνθήκην παραδεδεγμένα, παύουν νὰ εἶνε φυσιολογικοί, μάλιστα παύουν νὰ εἶνε αὐτοὶ οἱ ἴδιοι, καὶ ταυτίζονται πρὸς τὸ θεῖον. Ζήτημα εἶνε ἂν εἶνε εἰς θέσιν νὰ φθάσουν εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην διὰ τῶν ἰδίων των προσπαθειῶν. Ἡ γνῶσις τοῦ Ἄγαθοῦ παραχώρεται εἰς τὸν ἄνθρωπον διὰ ἀποκαλύψεως· Ὁ ἄνθρωπος εἶνε ἀνάγκη νὰ κοπιᾷ καὶ νὰ ἀνέλθῃ τὰς διαφόρους βαθμίδας τῆς κλίμακος τῆς γνώσεως· εἰς ἓνα δεδομένον σημεῖον παύει ὅλας του τὰς προσπάθειας καὶ περιπίπτει εἰς παθητικὴν κατάστασιν καὶ τότε ἐνδεχόμενον νὰ ἔλθῃ ἡ ἀποκάλυψις, ἐνδεχόμενον ὅμως καὶ ὄχι. Ἡ θεὰ τοῦ Ἄγαθοῦ ἔχει ὡς προϋπόθεσιν τὴν παθητικότητα τοῦ ἀνθρώπου. Κατὰ τὴν κατάβασιν ἢ ὁποῖα θὰ ἐπακολουθήσῃ τὴν ἀνάβασιν, ὁ ἄνθρωπος γίνεται πάλιν ἐνεργητικός. Μετατρέπει τὴν θεὰν εἰς οὐστημα ἀφηρημένων ἐννοιῶν. Εἶνε ὅμως βέβαιον ὅτι ἡ διατύπωσις αὐτῶν εἶνε πτώσις ἐκ τοῦ ὕψους τῆς ἐκστατικῆς θεᾶς.

Ἡ ἰδέα τοῦ Ἄγαθοῦ ὡς πηγὴ τῆς γνώσεως

Κατὰ τὸν Πλάτωνα, τὸ Ἄγαθὸν εἶνε ποιητὴς τόσον τοῦ εἶναι ὅσον καὶ τῆς γνώσεως τῶν ἀντικειμένων (Πολιτ. 509 B). Τὸ φῶς τοῦ ἡλίου εἶνε συγχρόνως αἰτία τῆς γενέσεως τῶν πραγμάτων καὶ τῆς ὁρατότητος αὐτῶν. Ἡ ἰδέα τοῦ Ἄγαθοῦ δὲν εἶνε μόνον μία ἀξιολογικὴ ἀρχή· δὲν εἶνε μόνον τὸ ὄντολογῶς ἀνώτατον, ἀλλ' εἶνε καὶ τὸ θεμέλιον τῆς γνώσεως. Τὸ εἶναι καὶ τὸ εἶναι τι νοητὸν ἀποτελοῦν ἴσης ἀξίας ἀπορροίας τοῦ Ἄγαθοῦ, καὶ παραλλήλους, ἐν τῇ ἐννοίᾳ ὅτι

πάν ὅτι εἶνε πραγματικὸν εἶνε καὶ νοητόν, καὶ ἀντιστρόφως.

“Όταν ἐπιχειροῦμεν νὰ διευκρινίσωμεν τὸ λεχθὲν ὅτι τὸ Ἄγαθὸν εἶνε ἡ πηγὴ τῆς γνώσεως, ἀντιμετωπίζομεν τὸ σοβαρὸν ἐμπόδιον ὅτι ὄχι μόνον ἡ περιγραφή τοῦ Πλάτωνος εἶνε ἐκτάκτως σύντομος — μόλις ἓνας ὑπαινιγμὸς — ἀλλὰ ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ ὀλίγον ποὺ εὐρίσκομεν μᾶς παρέχεται ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ μύθου. Ὁ Πλάτων ἀπέχει ἀπὸ τοῦ νὰ ἐξηγήσῃ τί ἐννοεῖ, ἴσως διὰ τὸν ὀρθότατον λόγον ὅτι τοιούτου εἴδους θέματα εἶνε ἀνεπίδεκτα ῥητῆς διατυπώσεως. Ἐνδεχόμενον μάλιστα, ἐν τῇ προσπάθειά μας νὰ ἀναλύσωμεν τὸ τί ἐννοεῖ, νὰ βαδίσωμεν ἀντιθέτως πρὸς τὴν πρόθεσίν του. Εἶνε μάλιστα βέβαιον ὅτι αἱ παράγραφοι ποὺ ἀκολουθοῦν θὰ ἀποτελοῦνται κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ καθαρὰς θεωρίας αἱ ὁποῖαι ὡς μόνην ἀπαίτησιν ὑπὲρ τῆς ὀρθότητός των θὰ ἔχουν ὅτι εἶνε σύμφωνοι πρὸς τὴν λοιπὴν σκέψιν τοῦ Πλάτωνος. Εἰς μερικὰ μάλιστα μέρη δὲν θὰ ἔχομεν κἄν τὴν ἀπαίτησιν νὰ διατυπώσωμεν ὑποθέσεις περὶ τοῦ τί εἶχεν ὁ Πλάτων κατὰ νοῦν· θὰ προσπαθήσωμεν ἀπλῶς νὰ ἴδωμεν τί σημασίαν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἔχουν ὅσα λέγει ἀναγόμενα εἰς τὴν πεῖραν μας.

Τὸ Ἄγαθὸν εἶνε ἡ αἰτία τῆς «ἐπιστήμης» (Πολιτ. 508 E). δηλαδή ἡ ἰδέα τοῦ Ἄγαθοῦ εἶνε ἡ θεμελιώδης προϋπόθεσις πάσης ἀληθοῦς «δόξης». Μία οἰαδήποτε γνωσιολογία βασίζεται ἐπὶ μιᾶς θεωρίας τῶν ἀξιῶν. (Παράβαλε τὴν θεωρίαν τοῦ Descartes κατὰ τὴν ὁποῖαν ἡ πεποίθησις τὴν ὁποῖαν ἔχομεν ἐπὶ τὸν νοῦν μας προϋποθέτει τὴν πρότασιν ὅτι ὁ Θεὸς δὲν θὰ μᾶς ἐξαπατήσῃ). Ἐρωτῶμεν λοιπὸν ποῖαν δυνατὴν ἔννοιαν δύναται νὰ ἔχη ἡ φράσις ὅτι μία κρίσις ἀφορῶσα τὴν ἀλήθειαν βασίζεται ἐπὶ μιᾶς ἀξιολογήσεως; Τί εἶχε κατὰ νοῦν ὁ Πλάτων τὸ ἀγνοοῦμεν τελείως καὶ δὲν μᾶς ἀπομένει ἄλλο παρὰ νὰ ἐξετάσωμεν κατὰ ποίους τρόπους θὰ ἠδύνατο νὰ ἔχη αὕτη ἔγκυρον σημασίαν. Μία διάνοια ἡ ὁποῖα ἐκκινεῖ εἰς ἀναζήτησιν τῆς γνώσεως ἄνευ προκαταλήψεων, μία διάνοια μὲ εὐρυτάτην ἀντίληψιν, ἔχει νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ πλειόνων τρόπων ἐνεργείας· ὑπάρχει ἡ μέθοδος ποὺ ἀκολουθεῖ τὴν ἐκ τῶν αἰσθήσεων πεῖραν, ἢ ἡ μέθοδος τῶν μαθηματικῶν, ἢ ἴσως καὶ ἡ τῆς μυστικιστικῆς διαισθήσεως. Θὰ εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ αὐτῶν, διότι αἱ ἐτυμηγορίαι των εἶνε ἀπὸ πολλῶν ἀπόψεων ἀμοιβαίως ἀσυμβίβαστοι. Τὸ ζήτημα εἶνε ἐπὶ ποίας

βάσεως θὰ στηρίξει τὴν ἐκλογὴν τῆς. Ὄταν ὁ Πλάτων λέγει ὅτι μόνον διὰ τοῦ ὀρθοῦ λόγου φθάνει κανεὶς εἰς τὴν γνῶσιν, ὅταν ὁ Descartes λέγει ὅτι ἡ σαφήνεια καὶ ἡ διαύγεια εἶνε τὰ χαρακτηριστικὰ σημεῖα τῆς ἀληθείας, ὅταν ὁ ἐμπειριστὴς ἰσχυρίζεται ὅτι τὴν βάσανον ἐνεργεῖ ἡ ἀντίληψις, ὅταν ὁ πραγματιστὴς ὑποστηρίζει ὅτι ἀλήθεια εἶνε ἡ συμφωνία πρὸς τὴν θέλησιν ἢ τὸ αἴσθημα κλπ., ἐπὶ ποίας βάσεως στηρίζει ἕκαστος ἐξ αὐτῶν τοὺς ἰσχυρισμούς του; Ὅχι βέβαια ἐπὶ ἐπιστημονικῶν σκέψεων διότι αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ κῦρος τοῦ ἐπιστημονικοῦ κριτηρίου τίθεται ἐν ἀμφιβόλῳ. Οὕτε εἶνε δυνατὸν νὰ ἔχωμεν ἐνώπιόν μας ἀπλῶς ζήτημα ὁρισμοῦ ἐκείνου τὸ ὁποῖον θὰ ἀποκαλεῖ κανεὶς αὐθαιρέτως γνῶσιν· διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ φιλόσοφος δὲν θὰ ἐνδιεφέρετο νὰ πείσῃ τοὺς ἄλλους νὰ ἀσπασθοῦν τὴν ἀποψίν του. Τὸ ζήτημα εἶνε κατὰ τελευταῖον λόγον ζήτημα προτιμήσεων, ζήτημα ἀξιῶν, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὁ Πλάτων ἀποκαλεῖ Ἀγαθόν. Ὁ Πλάτων καὶ ὁ Descartes προτιμοῦν τὰ κριτήρια τοῦ ὀρθοῦ λόγου, διότι θεωροῦν τὴν σαφήνειαν, τὴν ἀκρίβειαν, τὴν ἀπαγωγικὴν τάξιν ὡς πρωτίστης σπουδαιότητος διὰ τὰς πεποιθήσεις, φρονοῦντες ὅτι ἡ ἀκαθοριστία τῶν αἰσθήσεων εἶνε μειονέκτημα. Ὁ ἐμπειριστὴς τοῦναντίον, στηρίζει τὴν γνῶσιν ἐπὶ τῆς αἰσθήσεως διότι ἀποδίδει μεγάλην ἀξίαν εἰς τὸν πλοῦτον τοῦ περιεχομένου τῆς αἰσθήσεως, εἰς τὴν μοναδικότητά της, εἰς αὐτὴν ταύτην ἀκριβῶς τὴν ἀκαθοριστίαν τὴν ὁποῖαν ἀποκρούει ὁ ὀρθολογιστὴς. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν μυστικιστὴν ἢ τὸν θρησκον οὗτος θὰ εἶνε ἀντίθετος τόσον εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον ὅσον καὶ εἰς τὰς αἰσθήσεις διότι τὴν ἀξίαν τὴν εὐρίσκει εἰς τὸ μυστήριον, ἀξίαν ἣ ὁποία χάνεται εἰς οἵανδήποτε ἀναλυτικὴν περιγραφὴν. Τὰ ἀνωτέρω, ἐννοεῖται, δὲν σημαίνουν ὅτι τὸ ζήτημα λύεται δι' ἀναφορᾶς εἰς τὰς ἀτομικὰς, αὐθαιρέτους προτιμήσεις. Ὁ Πρωταγόρας ἰσχυρίζετο ὅτι ἡ ἐκλογὴ μεταξὺ διαφόρων πεποιθήσεων ἐκανονίζετο ἐκ τῆς συγκρίσεως τῆς θεραπευτικῆς ἐκάστης ἐξ αὐτῶν δυνάμεως διὰ τὴν ψυχὴν. Διὰ τὸν Πλάτωνα ὅμως ἡ μετὰ φρονήσεως ἐκδηλουμένη προτίμησις δὲν εἶνε ὑποκειμενικὴ. Εἶνε ἀξιολόγησις. Ὑπάρχουν ἀντικειμενικαί, ἀπόλυτοι ἀξίαι· ἡ σαφήνεια καὶ ὁ ἀκριβὴς καθορισμὸς εἶνε βεβαίως σπουδαῖα καὶ καλά, ἐνῶ ἡ σύγχυσις τῆς ἐκ τῶν αἰσθήσεων πείρας εἶνε ἀντικειμενικῶς κακὴ. Καὶ ὑπὸ αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἐννοίαν ἡ γνωσιολογία

προϋποθέτει θεωρίαν τῆς ἀξίας· οἱ γνώμονες καὶ τὰ κριτήρια τῆς γνώσεως βασίζονται ἐπὶ ἀξιολογήσεων.

Ἡ ἰδέα τοῦ Ἄγαθοῦ συντελεῖ εἰς τὸ νὰ ἀποτελεσθῇ ἡ γνώσις κατὰ δύο τρόπους· α) προσδίδει ἀλήθειαν εἰς τὸ γινωσκόμενον καὶ β) δίδει εἰς τὸν γινώσκοντα τὴν δύναμιν τῆς γνώσεως. Θὰ ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὸ πρῶτον. Τὸ Ἄγαθὸν καθιστᾷ νοητὰ τὰ ὄντα. Εἰς τὴν ἔρευνάν μας ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου θὰ ἀκολουθήσωμεν κατὰ πόδας ὅσα λέγει ὁ R. G. Bury εἰς τὸν Φίληβόν του (σελ. 201—211). Ἐτυμολογικῶς ἡ λέξις «ἀλήθεια» ἔχει σημασίαν στερητικὴν, σημαίνει τὸ μὴ λησμονούμενον, τὸ μὴ κεκρυμμένον, τὸ «ἐκτὸς τῆς λήθης». Τὸ Ἄγαθὸν καθιστᾷ τὰ πράγματα φανερά, τουτέστιν τὰ ἀποκαλύπτει εἰς τὴν διάνοιαν. Ἡ λέξις ἀλήθεια δὲν χρησιμοποιεῖται ἐνταῦθα διὰ νὰ διαδηλώσῃ μίαν ὀνιότητα τῶν ψυχικῶν καταστάσεων, π.χ. πεποιθήσεις· ἀποτελεῖ ἰδιότητα τῶν ἀντικειμένων. Διὰ τὰ πράγματα καθ' ἑαυτὰ λέγομεν ὅτι εἶνε ἀληθῆ ἢ ψευδῆ. Τὸ πρόβλημα ἀφορᾷ τὸ κατὰ πόσον ἡ ἐμφάνισις τῶν πραγμάτων εἶνε σύμφωνος πρὸς τὴν πραγματικότητά των. Τὰ ἀντικείμενα εἶνε ἀληθῆ, ἢ φανερά, ὅταν φαίνονται ὅτι εἶνε ἐκεῖνο τὸ ὅποιον εἶνε πράγματι. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ ἀληθῆ ὄντα ἔχομεν τὰ «φαινόμενα» (Πολιτ. 596 D), τὰ ὅποια φαίνονται ἄλλοια παρ' ὅ,τι εἶνε. Ἐπὶ παραδείγματι αἱ ψευδεῖς ἡδοναί· αἱ τελευταῖαι αὗται φαίνονται ὡσὰν νὰ ἦσαν εὐχάριστα πράγματα ἐνῶ πράγματι δὲν εἶνε τοιαῦτα (Πολιτ. 583 B ἐπ.).

Κατὰ ταῦτα τὰ ἀντικείμενα εἶνε ἐσωτερικῶς σύμφωνα, ἢ ἐσωτερικῶς ἀντιφατικά, ἀναλόγως τῶν περιστάσεων. Ἐκαστον ἀντικείμενον ἔχει ἓνα «εἶδος»· εἶνε ἀληθές ὅταν εἶνε σύμφωνον πρὸς τὸ «εἶδος» του καὶ ψευδές ὅταν δὲν εἶνε σύμφωνον πρὸς αὐτό. Καὶ ἀντιστοίχως ὅταν τὸ ἀντικείμενον συμφωνεῖ πρὸς τὴν ἰδέαν του καθίσταται νοητόν, ὅταν δὲ ὑπολείπεται αὐτῆς τότε δὲν δύναται νὰ γνωσθῇ. Τὸ ἀντικείμενον τῶν αἰσθήσεων εἶνε κεκρυμμένον ἀπὸ τὴν διάνοιαν ὡς ἐκ τοῦ γεγονότος τῆς μεθέξεως αὐτοῦ εἰς τὸ μὴ εἶναι. Μία ὄντοτης ἡ ὅποια ἀνήκει εἰς τὸν κόσμον τῆς δόξης δὲν ἔχει διακεκριμένα ὅρια, ἀλλὰ ἀπορροφᾷται ἀπὸ ἄλλα ἀντικείμενα. Π.χ. δὲν ὑπάρχει σαφὴς ἀφρισμός μεταξὺ τούτου τοῦ δωματίου καὶ ἐκείνου· ὁμοίως καὶ αἱ ἰδιότητές του εἶνε ἀόριστοι· οὕτω εἶνε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον θεομόν ἢ ψυ-

χρόν, κατὰ τὸ μάλλον ἢ ἥττον ἀνετον. Ἡ ἀκαθοριστία ἀποκρύπτει τὸ ἀντικείμενον ἀπὸ τὴν διάνοιαν καθιστᾷ αὐτὸ μὴ ἐπιδεκτικὸν γνώσεως.

Ἐπὶ πλεόν, τὸ διὰ τῶν αἰσθήσεων ἀντιληπτὸν γιγνόμενον ἀντικείμενον εἶνε βεβαρυμένον μὲ σχετικότητα. Ἡ κατάστασις αὐτὴ τῆς ψυχῆς εἶνε εὐχάριστος παραβαλλομένη πρὸς τὴν προηγηθεῖσαν ὀδύνην· εἶνε ὁμως ὀδυνηρὰ ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν μέλλουσαν νὰ ἔλθῃ κατάστασιν. Εἷς δεδομένος δάκτυλος εἶνε μικρὸς συγκρινόμενος πρὸς τοῦτον καὶ μεγαλειότερος συγκρινόμενος πρὸς ἐκεῖνον τὸν δάκτυλον. Κατὰ ταῦτα ἡ αἰσθητὴ φύσις ἑνὸς ἀντικειμένου εἶνε μίγμα ἀντιθέσεων. Τὸ ἀντικείμενον τῶν αἰσθήσεων στερεῖται διαυγείας, δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ κατανοηθῇ μὲ σαφήνειαν καὶ διαύγειαν. Τέλος τὸ ἀντικείμενον τῶν αἰσθήσεων εὐρίσκεται διαρκῶς ἐν τῷ γίνεσθαι· δὲν μοῦ ἐπιτρέπεται νὰ ὁμιλήσω περὶ αὐτοῦ ὡς λευκοῦ διότι μετετρέπη ἤδη εἰς μέλαν· δὲν μοῦ ἐπιτρέπεται νὰ εἶπω ὅτι εἶνε ὄν, διότι μετεβλήθη ἤδη καὶ ἔγινε ἄλλο ἀντικείμενον, ἢ καὶ ἐξηφανίσθη. Ἐν συνόψει, ὁ κόσμος τῆς δόξης δὲν ἔχει διακρίσεις ἢ καθαρότητα, ἢ καθορισμόν· ἀφοῦ δὲ στερεῖται ὅλων τούτων, εἶνε κεκρυμμένος διὰ τὴν γνῶσιν.

Ἀντιστρόφως ἀντικείμενόν τι εἶνε φανερόν («ἐναργές, εἰλικρινές») καθ' ὃν βαθμὸν εἶνε καθωρισμένον. Τὰ εἶδη εἶνε διακεκριμένα καὶ ταυτὰ πρὸς ἑαυτὰ· τὸ λευκὸν δὲν εἶνε ἀναμεμιγμένον μὲ τὸ μέλαν· τὰ εἶδη εἶνε καθαρὰ. Εἶνε τελείως ἐπιδεκτικὰ κατανοήσεως ἐπειδὴ εἶνε τελείως («παντελῶς») πραγματικά. Ἡ πηγὴ τῆς ιδιότητος αὐτῶν τοῦ νὰ εἶνε νοητὰ εἶνε τὸ Ἄγαθόν, τὸ ὁποῖον εἶνε ἡ ἀρχὴ τοῦ καθορισμοῦ καὶ τοῦ μέτρου.

Ἦδη θὰ ἐξετάσωμεν τὴν ἀποψιν ἐκείνην κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ Ἄγαθὸν παρέχει εἰς τὸν γινώσκοντα τὴν δύναμιν τοῦ γινώσκειν· ἐννοοῦμεν τὴν ἀποψιν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ νοῦς ἐξορτᾶται ἐκ τοῦ Ἄγαθοῦ ὡς πρὸς τὴν ἰκανότητά του τοῦ νὰ γινώσκῃ. Ἡ διανόησις εἶνε διευθυνομένη κίνησις· εἶνε ἐκδήλωσις ἔρωτος. Ὅπως καὶ ἡ ὑποδηματοποιητικὴ, ἢ ἡ ξυλουργικὴ, εἶνε καὶ αὐτὴ «τέχνη» ἔχουσα εἰδικὸν σκοπόν, τουτέστι τὴν ἀνακάλυψιν τῆς ἀληθείας. Ὅλοι ὁμως αἱ τέχναι εἶνε ἐνέργειαι αἱ ὁποῖαι ἀποσκοποῦν τὴν πραγμάτωσιν ἀξιῶν καὶ συνεπῶς τοῦ Ἄγαθοῦ. Ἡ ἔλξις τοῦ Ἄγαθοῦ θέτει εἰς ἐνέργειαν τὴν ψυχὴν

καὶ δίδει τὴν πρώτην ὥθησιν εἰς τὴν κίνησιν τῆς κατὰ μῆκος τῆς τετμημένης γραμμῆς τῆς γνώσεως. Κατὰ ταῦτα ἡ διανόησις εἶνε ἠθικὴ ἐνέργεια. Ὁ φιλόσοφος δὲν θὰ ἐπιτύχει εἰς τὸ στάδιόν του εἰάν, μαζὶ μὲ τὰς ἀπαραιτήτους πνευματικὰς ἰκανότητας ὁποῖαι εἶνε ἡ ἀντίληψις καὶ ἡ μνήμη, δὲν ἔχει καὶ ὠρισμένας ἠθικὰς ἀρετάς. Πρέπει νὰ ἀγαπᾷ τὴν ἀλήθειαν μὲ ὅλην τὴν ψυχὴν, ἄλλως κινδυνεύει νὰ χρησιμος ποιήσῃ τὰς πνευματικὰς του ἰκανότητας πρὸς ἰδιωτικοὺς σκοποὺς καὶ χάριν ἐπιδείξεως, καὶ νὰ ἐκφυλλισθῇ οὕτω εἰς Σοφιστὴν. Ὅσας γνώσεις ἀποκτήσῃ πρέπει νὰ τὰς διατηρήσῃ τῇ βοηθείᾳ τῆς μνήμης. Ἡ μνήμη ὅμως δὲν ἀρκεῖ· ἔχει ἀνάγκην καὶ θάρρους τὸ ὅποιον θὰ τὸν καταστήσῃ ἰκανὸν νὰ ἐπιμείνῃ εἰς τὴν ἀληθῆ δόξαν ὅταν θὰ εὐρεθῇ ἐκτεθειμένος εἰς τὰς ἀπειλὰς καὶ εἰς τοὺς φόβους. Ἐνδεχόμενον τὸ κοινὸν νὰ διάκειται ἐχθρικῶς ἀπέναντί του, αἱ ἀπόψεις του νὰ εἶνε ἀντιδημοτικαί· ὁ φιλόσοφος ἔχει ἀνάγκην ἠθικοῦ θάρρους, αὐτόχρομα ὑλικῆς δυνάμεως, διὰ νὰ ἀντισταθῇ καὶ νὰ ἐπιμείνῃ. Ἐπὶ πλέον ἡ ἀπόκτησις τῆς γνώσεως εἶνε δυσχερέστατον ἔργον τὸ ὅποιον ἀπαιτεῖ ὑπομονὴν καὶ ἐπιμονήν.

Τέλος ὁ φιλόσοφος πρέπει νὰ κυριαρχῇ τῶν ἐπιθυμιῶν του· τουτέστιν πρέπει νὰ εἶνε ἰκανὸς νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὰς ἐπιβούλους παγίδας τῆς ἡδονῆς, τῆς κολακείας τῶν τίτλων καὶ τῶν τιμῶν μὲ τὰς ὁποῖας τὸ κοινὸν—τὸ ὅποιον εἶνε ὁ μέγας Σοφιστής—διαρκῶς ἐκθέτει εἰς πειρασμὸν τὴν ἀκεραιότητά του. Ἀγάπη, θάρρος, ἐγκράτεια—μὲ μίαν λέξιν ἀκεραιότης τοῦ πνεύματος—ἰδοὺ αἱ ἠθικαὶ ἰδιότητες αἱ ὁποῖαι εἶνε ἀπαραίτητοι διὰ τὴν ἐπιζήτησιν τῆς γνώσεως.

Τὸ Ἄγαθὸν εἶνε σχετικὸν πρὸς ὅλας τὰς διευθυνομένας κινήσεις. Εἶνε τώρα ἀνάγκη νὰ ὑποδείξωμεν τὰς εἰδικὰς διαφορὰς τῆς σχέσεως τοῦ Ἄγαθοῦ πρὸς τὴν συγκεκριμένην ἐνέργειαν ἢ ὁποῖα εἶνε ἡ διανόησις. Ὁ Πλάτων λέγει ὅτι διὰ τὴν ὄρασιν ἡ ἰκανότης τοῦ νὰ βλέπῃ κανεὶς δὲν εἶνε ἐπαρκής· ὁ ὀφθαλμὸς ἔχει ἀνάγκην καὶ τοῦ φωτός. Ποῖον εἶνε τὸ φῶς τὸ ὅποιον καθιστᾷ ἰκανὴν τὴν διανόησιν νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν γνῶσιν; Τὸ νὰ ἐννοῇ τις σημαίνει νὰ ἐρμηνεύῃ τὸν κόσμον διὰ ἑνὸς συστήματος ἀφηρημένων ἐννοιῶν. Διὰ νὰ συλλάβωμεν τὴν σημασίαν μιᾶς ξένης γλώσσης, εἶνε ἀνάγκη νὰ μεταφράσωμεν τὰς λέξεις τῆς εἰς τὰ σύμβολα τῆς ἰδικῆς μας γλώσσης. Τὸ νὰ

ἐννοήσωμεν ἐν ἀντικείμενον σημαίνει νὰ τὸ μεταφράσωμεν· νὰ κατανοήσωμεν τὰ δεδομένα ὡς τοιαῦτα καὶ τοιαῦτα. Τὸ Ἄγαθόν, καθὸ ἡ πηγὴ τῶν ἰδεῶν, παρέχει εἰς τὸν νοῦν τὸ σύστημα τῶν ἐννοιῶν διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἐρμηνεύσει τὰ ἐνώπιον αὐτοῦ εὕρισκόμενα δεδομένα.

Καὶ ταῦτα μὲν ὅσον ἀφορᾷ τὴν γνῶσιν εἰς τὸν κόσμον τῆς δόξης. Ποία εἶνε ἡ σημασία τῆς ἰδέας τοῦ Ἄγαθοῦ εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ κόσμου τῶν νοημάτων; Ἡ κατανόησις τῶν εἰδῶν προϋποθέτει τὴν χρῆσιν ὁρισμένων κριτηρίων, μεθόδων, μέτρων. Τὸ ἀληθές κατὰ τὸν Πλάτωνα εἶνε τὸ συνεπές, τὸ σύμφωνον, τὸ δεκτικὸν μετρήσεως, τὸ συστηματικόν, τὸ σαφές, τὸ ἀνάλογον. Ὁ Πλάτων λέγει ὅτι ἡ δύναμις τῆς ὁράσεως εἶνε ἀπόρροια τοῦ ἡλίου· δηλαδή ἡ δύναμις τῆς γνώσεως ἔρχεται εἰς τὴν ψυχὴν ἀπὸ μίαν πηγὴν ἐπέκεινα αὐτῆς. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἡ διάνοια δὲν εἶνε τὸ μέτρον διὰ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ ψεῦδος· τὰ μέτρα διὰ τὴν ἀλήθειαν συνιστῶνται ἀνεξαρτήτως τῆς διανοίας. Καὶ πρῶτον μὲν ἡ ψυχὴ δὲν ἐκλέγει τὸ σύστημα τῶν ἐννοιῶν ἢ τὰ μέτρα. Ταῦτα εἶνε ἔμφυτα, σταθερὰ καὶ δὲν μεταβάλλονται κατ' ἐπιταγὴν. Δεύτερον δὲ καίτοι ἔμφυτα δὲν ἀποτελοῦν ἀπλῶς σταθερὰ χαρακτηριστικὰ σημεῖα τῆς διανοίας. Ἡ διάταξις κατ' ἐννοίας καὶ ἡ κατὰ κατηγορίας εἶνε ἐντὸς τῆς διανοίας ἀλλὰ δὲν ἀνήκουν εἰς αὐτήν. Τὴν σύστασίν της ἡ διάνοια τὴν ἔλκει ἀπὸ τὸ Ἄγαθόν. Τὰ μέτρα δὲν εἶνε ὑποκειμενικὰ ἀλλὰ ἀπόλυτα.

Ὁ Πλάτων, ὅπως βλέπομεν, ὑποστηρίζει ταυτοχρόνως καὶ τὰ δύο· καὶ ὅτι τὰ μέτρα εἶνε ἔμφυτα καὶ ὅτι ἡ γνῶσις δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴν διάνοιαν. Ἡ ὑποκειμενικὴ τάξις πηγάζει ἀπὸ τὴν αὐτὴν πηγὴν ἢ ὑποία γεννᾷ καὶ τὴν ἀντικειμενικὴν τάξιν. Ὅταν λαμβάνομεν συνείδησιν τῶν κατηγοριῶν τῆς διανοίας, ἀποκτῶμεν γνῶσιν τοῦ πραγματικοῦ. Οἱ νόμοι τῆς διανοήσεως εἶνε ἐξ ἴσου καὶ νόμοι τῶν πραγμάτων. Ὑπάρχει ἁρμονία μεταξὺ τοῦ «νοῦ καὶ τοῦ νοουμένου» (Πολιτ. 508 C), ὃ δὲ παραλληλισμὸς οὗτος ὀφείλεται εἰς τὴν κοινὴν προέλευσιν τόσο τῆς διανοίας ὅσον καὶ τοῦ ὄντος ἀπὸ τοῦ Ἄγαθοῦ.

Τελικαὶ παρατηρήσεις.

Ἡ μελέτη μας περὶ τοῦ Ἄγαθοῦ εἰς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Πλάτωνος μᾶς ἔφερεν εἰς πολλὰ καὶ διάφορα πεδία· ἡ συζήτησις ὑπῆρξε ἐκ-

τεταμένη ἂν μὴ ὑπὲρ τὸ δέον μακρά, καὶ διὰ τοῦτο θὰ εἶνε ἴσως χρήσιμον νὰ διατυπώσωμεν μερικὰς τελικὰς παρατηρήσεις ἑξαίροντες ἄλλην μίαν φορὰν τὰς κυρίας καὶ γενικὰς σκέψεις τῆς πραγματείας ταύτης. Δεδομένου ὅτι τὸ φῶς τὸ ὁποῖον ὁ Πλάτων ῥίπτει ἐπὶ τῶν ἀπόψεων του εἶνε τόσο ἀμυδρόν, εὐρέθημεν ἠναγκασμένοι νὰ καταφύγωμεν εἰς ὑποθέσεις. Ὁ ἀναγνώστης ὁ γνωρίζων τὰ κείμενα παρακαλεῖται νὰ ἐξελέγξῃ μόνος του κατὰ πόσον αἱ θεωρίαι μας εἶνε σύμφωναι πρὸς τὴν γενικὴν κατεύθυνσιν τῆς πλατωνικῆς σκέψεως, ὡς καὶ μέχρι τίνος βαθμοῦ εἶνε ὀρθαὶ αἱ ἀναλύσεις μας ἐπὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ λεγομένων.

Εἶνε πιθανὸν ὅτι εἰς καμμίαν ἄλλην φιλοσοφίαν δὲν καταλαμβάνει ἡ θεωρία περὶ τοῦ Ἄγαθοῦ τόσο κεντρικὴν θέσιν ὅσον εἰς τὴν τοῦ Πλάτωνος. Ὁ Πλάτων διακρίνεται διὰ τὴν εὐρύτητα τῆς θεωρίας αὐτοῦ περὶ τοῦ Ἄγαθοῦ. Τὸ Ἄγαθὸν δὲν εἶνε μόνον ἡ ἀρχὴ ἢ καθορίζουσα τὴν ἠθικὴν· ἀλλ' εἶνε ἡ βασικὴ ἔννοια εἰς τὴν ὄντολογίαν, εἰς τὴν γνωσιολογίαν, εἰς τὰς τέχνας καὶ εἰς τὴν θεολογίαν. Τὸ Ἄγαθὸν εἶνε ὁ θεμελιωδέστερος ἐξ ὅλων τῶν μεταφυσικῶν παραγόντων· ὅλοι οἱ λοιποὶ μεταφυσικοὶ παράγοντες εἶνε ὑποτεταγμένοι εἰς τὸ Ἄγαθόν. Εἰς τὴν διάνοιαν ἢ ὁποῖα θὰ εἶχε δυσκολίας νὰ συλλάβῃ τὴν τελευταίαν βᾶσιν τοῦ ὄντος ὑπὸ μορφὴν προσώπου, ὁ Πλάτων παρέχει τὴν θρησκείαν τοῦ Ἄγαθοῦ. Εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ Ἄγαθοῦ εὐρίσκονται συνηνωμένοι αἱ ἰδέαι ἑνὸς τελευταίου μέτρου τῶν ἀξιῶν καὶ μιᾶς τελευταίας καὶ ἀνωτάτης πηγῆς τοῦ ὄντος. Κατὰ ταῦτα ὁ ἐνθουσιασμός εἶνε ἔκφρασις ἀνταποκρινομένη εἰς τὴν θρησκευτικὴν διάθεσιν· εἶνε ἔρως δι' ἓν ἀπόλυτον ἰδαικὸν τὸ ὁποῖον εἶνε συγχρόνως καὶ δύναμις.

Εἰς τὴν περαιτέρω ἐξέλιξιν τῆς φιλοσοφικῆς σκέψεως, ἡ ἀντίληψις τοῦ Πλάτωνος περὶ τοῦ Ἄγαθοῦ ἔδωκε ζωὴν εἰς δύο σπουδαίας θεωρίας· εἰς τὸ ὄντολογικὸν ἐπιχείρημα καὶ εἰς τὴν Μεγάλην Ἄλυσιν τῶν ὄντων. Τὸ πνεῦμα τοῦ Πλάτωνος ῥέπει συνήθως πρὸς τὸ παράδοξον, πραγματευόμενος δὲ περὶ τοῦ Ἄγαθοῦ ἀφῆκε πλήρη ἑλευθερίαν εἰς τὴν ῥοπήν του αὐτῆν. Τὸ Ἄγαθὸν εἶνε ἐπέκεινα τῆς ἀληθείας· εἶνε ὁμῶς ἐπίσης καὶ ἡ ὑψίστη ἀλήθεια. Τὸ Ἄγαθὸν εἶνε ἔννοια μὴ δυναμένη νὰ ὀριοθῇ· καὶ ὁμῶς «συλλαμβάνεται» διὰ τῶν ἐννοιῶν τῆς Ἄλη-

θείας, τοῦ Κάλλους καὶ τοῦ Μέτρου. Τὸ Ἄγαθὸν εἶνε ὄν καὶ ὅμως εἶνε διάφορον (ἕτερον) τοῦ ὄντος. Τὸ Ἄγαθὸν εἶνε παρὸν εἰς ὅλα τὰ πράγματα, συγχρόνως ὅμως τὸ Ἄγαθὸν παρακολουθεῖ ὅλα τὰ πράγματα ὡς ἓνα ἰδανικὸν τὸ ὁποῖον εἶνε ἀδύνατον νὰ φθάσῃ κανεὶς ποτέ.

Εἰς τὸν Πλάτωνα εὐρίσκομεν τὴν πρώτην ἀλλὰ καὶ τὴν πλέον βαρυσήμαντον διατύπωσιν τῆς θεωρίας τῶν ἀπολύτων ἀξιῶν. Τὸ Ἄγαθὸν ἀποτελεῖ τὸν τελικὸν σκοπὸν πάσης ἐπιθυμίας· δὲν εἶνε ὅμως τελικὸς σκοπὸς τὸν ὁποῖον καθορίζει αὐθαιρέτως ἡ ἐπιθυμία. Αἱ ἀξίαι δὲν μεταβάλλονται ἀναλόγως τῶν φυλῶν, ἢ τῶν καιρῶν, ἢ τῶν ὑλικῶν συνθηκῶν. Τὸ Ἄγαθὸν εἶνε γενικὸς καὶ σταθερὸς γνώμων τὸν ὁποῖον τὸ ἄτομον εὐρίσκει καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλει νὰ ὑποταχθῇ. Ἡ ψυχὴ ἀποσκοπεῖ εἰς κἄτι τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται ἐπέκεινα τῆς ἀπλῆς αὐτοσυντηρήσεως, καὶ ἐπέκεινα τῆς ἐπιτυχίας· ὁ σκοπὸς τῆς εὐρίσκεται πέραν ἑαυτῆς, εἰς τὴν ἀναζήτησιν τοῦ ἀπολύτου ἰδανικοῦ τὸ ὁποῖον καὶ μόνον θὰ εἶνε ἡ δικαιολογία τῆς ἰδίας ἑαυτῆς ζωῆς. Τὸ νὰ ζῆ κανεὶς δὲν εἶνε διασκέδασις, οὔτε κἂν τραγωδία. Τὸ Ἄγαθὸν εἶνε ἀπόλυτον· καὶ οὕτω ἐπενεργεῖ ἐπὶ τῆς ψυχῆς ὡς ἀρχὴ περιορισμοῦ. Τὸ Ἄγαθὸν ὅμως εἶνε ἐπίσης καὶ τὸ Κάλλος· ἐνεργεῖ ἐπὶ τῆς ψυχῆς ὡς ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς αὐτοῦ ὠραιότητος, πρὸς τὴν ὁποῖαν ἀνταποκρίνεται ὁ ἐντὸς τῆς ψυχῆς ἔρως.